

מומטעם 28 שבועות רמזים בטעמי המקרא בפרשה

מהספר העתידי **רמזי טעם עם טעם לשב"ח** מאת שלום המאירי, אשמח לתגובות במייל: shalom303@gmail.com
לשבועות – טעם עליון וטעם תחתון

בעשרת הדברות יש שתי מערכות טעמים המשפיעות גם על הפיסוק והניקוד. שתי המערכות נקראות '**טעם עליון**' ו'**טעם תחתון**'. בדורות קודמים הוצעו הסברים שונים לכך (כגון שזה כעין קרי וכתב, או שהטעם העליון הוא כפי שאמר הקב"ה למשה ואילו הטעם התחתון הוא כפי שאמר משה לישראל, או שהטעם העליון הוא בהרמת קול, וסימניו מעל המילים, והטעם התחתון ניגון נמוך וקולו לא יישמע). בטעם העליון עשרה פסוקים ואילו בטעם התחתון יש שחילקו לי"ב פסוקים¹ ויש שחילקו לי"ג.

בטעם הדבר שנכתבו שתי מערכות טעמים באר **רבי שמואל אריה צאהלין**²: "דע לך כי תורתנו הקדושה הנה היא מקובלת לכל איש מישראל כפי שכלו. והגם שקיום עשיות המצות הוא שוה לכל נפש, עם-כל-זה כוונותיהם חלוקים. לכל איש ואיש כפי השגת שכלו. יען מלות התורה הנה נשקלים על האמת ולזה נאמרו, וצדקו יחדיו לכל איש ואיש. וז"א כה תאמר [לבית יעקב ותגד לבני ישראל] יר' דוקא בלשון הזה. והלשון הזה עצמו הוא רך לזה וקשה לזה. ונכון. ואפשר לומר שזה הוא בעצמו הטעם שיש לעשרת הדברות ב' טעמים תחתון ועליון, כי בעשרת הדברות כלולה התורה כולה, על כן להורות נתן ה', הגם **שעשיות המצות לכל מסורה בשוה**, עכ"ז **כוונותיהן יפרדו**, ובטעמי המצוות לא ישתנו כולם. ע"כ יש בהם ב' טעמים, להורות כי כל אחד יבינם כפי השגתו, העליונים למעלה והתחתונים למטה..."

רבי שמואל טוביה שטרן מסביר³: יש על עשרת הדברות טעם העליון אשר קורין אותו בציבור, והרבה ענינים נאמרו על זה. אבל אמרתי בדרך השקפה לחלק בין מעמד הר סיני לקבלת התורה, כי קבלת התורה אפשר ביחידות כמו בציבור, אבל מעמד הר סיני היתה ענין של הקהל באמיתי, וחילוק גדול יש בין תלמוד תורה ביחיד שהוא כחבר אל הבדים ובין תלמוד תורה של רבים. אמת כי כל קול תורה אף שהיא יחידה היא נעימה מאד, אבל אינו דומה קול אלפי צאן קדשים משפיעים ביחד קול דברי אלקים חיים ומלך עולם, ולכן קול ד' של עשרת הדברות שהיא כל התורה כולה בציבור הוא בטעם העליון, הטעם ונגינה אינה פשוטה אלא יש בזה טעם העליון טעם גבוה טעם עמוק, וכבר כתב האבן עזרא שהטעמים הם נשמות להאותיות שהם הגופים, ולזו הכוונה קורים בציבור בטעם העליון כי נשמת העם היא גדולה מנשמת היחיד.

רבי דויד יצחקי מסכם⁴: מצינו שלשה מנהגים בקריאת עשרת הדברות (א) מנהג הספרדים ורוב אשכנזים בימינו לקרות בצבור תמיד בטעם העליון והיחיד קורא בטעם התחתון. (ב) מנהג קצת קהלות אשכנז בארץ ישראל לקרות בשבועות בטעם העליון, ובפרשת יתרו ופרשת ואתחנן בטעם התחתון (אבל היחיד קורא לעולם בטעם התחתון). (ג) מנהג התימנים שקוראים תמיד בטעם העליון ואין בספריהם טעם התחתון כלל.

יסוד טעם התחתון וטעם העליון הוא במחלוקת מערבאי (בני ארץ ישראל) ומדינחאי (בני בבל). מדינחאי חילקו את עשרת הדברות לפי הדבורים לעשרה פסוקים, ומערבאי חילקו את עשרת הדברות לפסוקים רגילים בינוניים במתכונת הפסוקים שבכל התנ"ך אך בכתבי יד הטבריינים העתיקים כבר נמצאו שני הטעמים ביחד.

¹ אנכי ולא יהיה פסוק אחד, וכך מברר רבי דוד יצחקי הנזכר בהערה לקמן.

² **שלמה מול אדר**, רבי שמואל אריה צאהלין, חלק ב' **אור כשלמה**, פרק ג, (וארשא תקעד) פראג תקעח דף מח עא.

³ **עטרת זהב על התורה**, רבי שמואל טוביה שטרן, מהד' ב', תשסה, עמ' קפג.

⁴ "קצירת האומ"ר מאמר ז' -אור חדש על טעמי עשרת הדברות –סיכום", עמ' תקלז, בתוך 'לוח אר"ש רבי יעקב עמדין עם סלע המחלוקת', רבי דוד יצחקי, אוצרנו טורונטו תשס"א. ועיין עוד בספרו במובא מ'שערי תפלה' ועוד.

ממטעם 83 לשבועות

רמזים בטעמי המקרא בפרשה

מהספר העתידי רמזי טעם עם טעם לשב"ח מאת שלום המאירי, אשמח לתגובות במייל: shalom303@gmail.com
אֲנִי יְדוּד אֶלֶהיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים (שְׁמוֹת כ,ב)

בטעמי פסוק זה יש דעות שונות⁵.

בטעם תחתון: אַנְכִי יִדְוֹד אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֶבְרָה לֹא־יִהְיֶה לָּךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי.

וַיֹּשֶׁבֶת סְבוּרִים: אֲנֹכִי יִלְוֶה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים.

בטעם עליון: אנכי ידונד אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים.

וַיֵּשׁ סְבוּרִים⁶: אָנֹכִי יִדְוֶה אֶלֶּהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וכו'.

רבי נח גד וויינטראב מבאר⁷: **אָנְךָ** 'טפחה', בגימטריא 'אמונה'. הגם שראיתם שדברתי עמכם, מכל-מקום צריכים אמונה.

בטעם עליון של הצבור **אַנְלִי פשטא**, כי אין דורשים במעשה מרכבה ביחיד, **רק בפשטות** התורה.

מֵאֲרִץ מִצְרַיִם מֵרַכָּא טַפְחָה, טַפְחָתִיךְ בַּמִּצְרִים שְׁתַּהִיָּה מַמְלַכְתָּ כְּהֻנִּים. מֵרַכָּא לִשּׁוֹן רַכָּא וּבֵר רַכָּא. אִבְרֵךְ-אֲבָא לְמַלְכָּא.

בטעם עליון של הצבור **מֵאֲרִיץ מִצְרַיִם** קדמא ואזלא, על ידי כך **אזלת** (=הלכת) ממצרים **קודם** הזמן, כי בא הזמן שתהיה ממלכת כהנים, שתקבל התורה שנקראת חרות, ולא יתכן להיות במצרים בבית עבדים.

⁵ אשתקד במטעם 28 נידון ענין שתי מערכות הטעמים.

⁶ חזקוני שמות כ, י"ד.

⁷ **נוה חן**, רבי נח גד וויינטראב, ירושלים תשיב, עמ' ג.

ממטעם 134 שבועות רמזים בטעמי המקרא בפרשה

מהספר העתידי רמזי טעם עם טעם לשב"ח מאת שלום המאירי, אשמח לתגובות במייל: shalom303@gmail.com

אֲנֹכִי יְדֹדְךָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ (דרגא תביר) מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֶבְדִּים⁸ (שְׁבוּת כ, ב)

רבי יעקב משה חרל"פ מבאר⁹ שהפסוק נאמר **בלשון יחיד**, ללמד את העליה שעלה כל אחד מישראל מעבדות מצרים, עד קבלת הנבואה. ע"כ.

ונרמז בטעמים: **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ** (דרגא תביר), הקב"ה העלה את ישראל באופן של **שבירת הסולם**, "דנתעלו מעומק עמקים לרום הרמים, מבית עבדים עד לידי ההתפארות 'ישראל אשר בך אתפאר'¹⁰."

שלום המאירי

אֲנֹכִי יְדֹדְךָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ (דרגא תביר) מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֶבְדִּים

עם ישראל לא יצא ממצרים, אלא הוצא משם ע"י הקב"ה בעצמו, כפי שנאמר בהגדה של פסח: "וַיֹּצִיאֵנוּ יְדֹדְךָ מִמִּצְרַיִם - לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שְׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלֵא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבֹּד וּבְעֶצְמוֹ". ע"כ.

ונרמז בטעמים: **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ** (דרגא תביר), הקב"ה ירד כביכול מדרגתו למקום טומאת מצרים, שבה לא יכלו לשהות מלאך ושרף¹¹, כדי להוציא את ישראל.

⁸ בענין טעם תחתון וטעם עליון ובטעמי פסוק זה יש דעות שונות. ראה גליונות מטעם 28 ו 83.

⁹ **מי מרום חלק ט"ו**, רבי יעקב משה חרל"פ, ירושלים תשס"ב, פסח מאמר ו', עמ' טז: "אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, אומר לשון יחיד ד' אלקיך", "אשר הוצאתיך" ובמדרש רבה (תשא פרשה מג) אמרו דמשה השיב לקב"ה "רבון העולם כך אמרת בסיני אנכי ה' אלקיך, אלקיכם לא נאמר. לא לי אמרת[!?!]" ונראה הכוונה **דבכל אחד מישראל יש בחינת משה**, והיא מרום הפסגה של כל אחד מישראל, ולבחינה זו נאמר אנכי ד' אלקיך. כלומר שהקב"ה מתפאר בדגולתו של כל אחד ואחד היינו בצד ה'משה' שבהם וצד זה באמת לא חטא כמו משה בעצמו באופן שהדיבור הלזה הוא הדיגול שהקב"ה דוגל ומתפאר עצמו בזה שהרים את כל אחד מישראל עד לידי דרגא דמשה שיכול הוא לדבר אתו פנים אל פנים ובכל ביתו נאמן הוא (ע"פ במדבר יב ז) והוא להורות לנו כמה הוא ההבדל שבין זמן היותם במצרים לזמן שיצאו, דנתעלו מעומק עמקים לרום הרמים מבית עבדים עד לידי ההתפארות "ישראל אשר בך אתפאר" (ישעיה מט, ג) לומר 'אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך'."

¹⁰ אף כי היו אלה ימי ספירת העומר, שבהם העליה הדרגתית, קדמה להם העליה של דילוג, כעין שבירת הסולם. ראה לדוגמא **בני יששכר**, רבי צבי אלימלך שפירא, מאמרי חדש ניסן מאמר ד': "והנה אכילת הפסח הוא מצוה בליל ט"ו מורה מה שהיה במצרים נס שלא כטבע בעולם אצילות שהאירו עולמות עליונים שלא כסדר, היינו שהיה בחינת גדלות קודם לקטנות, וזהו וראיתי את הדם ופסחתי עליכם [שמות יב ג], וזהו ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לי"י דרך דילוג וקפיצה שלא כסדר המדרגה, והנה זה הנס נעשה בכל שנה אשר הש"י מאיר לנשמות ישראל שלא כסדר המדרגה ומאירין כל הדרגין לנשמות ישראל בחפזון ואח"כ חוזר הדבר לקדמותו ומתחילין לספור ימי הספירה דרגא בדרגא עד יום חג השבועות, אז מתחברת כנסת ישראל עם דודה כידוע, (וכבר נכתב אצלינו בפסוק ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי כו' [שם י ב]).

¹¹ ראה **זוהר חלק א דף קטז עב**: "בא וראה כח גבורתו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב (תהלים לג ו) בדבר יהו"ה שמים נעשו, דאמר רבי יוחנן (יהודה) מאי דכתיב (שמות יב יב) ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך וגו', אי הכי יקרא סגיא הוא למצראי, דלא דמי מאן דתפש מלכא למאן דתפש הדיוטא, ועוד אין לך אומה מזוהמת בכל טומאה כמו המצרים..."

ממטעם 189 לשיבועות רמזים טעמי המקרא בפרשה

מהספר העתידי **רמזי טעם עם טעם לשב"ח** מאת שלום המאירי, אשמח לתגובות במייל: shalom303@gmail.com

אֲנֹכִי יְדֹד אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם מִבֵּית עַבְדִּים (אֲלֹא גֵרֶשׁ בְּנֵזֶז רַבִּיעַ בְּעִבּוּת הַסְפָּרְדִּים) (שְׁמוֹת כ, ב) ¹²

רבי יוסף חיים מבגדד דורש¹³ את טעמי הפסוק כרומזים **לגרוש** ממצרים, להיות מצרים אחד **מארבעת** בני חם, ולהתגברות על **ארבע הגליות**: אזלא גריש במלות **מִצְרָיִם** ורביע על מלת **עַבְדִּים**. בטעם **אזלא** הודיע אותנו חסד מחסדי השי"ת אשר עשה עם אבותינו שהם לקחו הרכוש בתורת שאלה ואיך זכו בו אח"כ משורת הדין, הוא ע"י שהפיל הקב"ה פחד על מצרים ועשו **גירוש** לישראל מתוכם, בזה זכו ישראל ברכוש. ועוד הרויחו ישראל מן הגרוש שהם יצאו ברד"ו וברית בין הבתרים היה ארבע מאות שנה וארז"ל (סוטה מו עב) דזכה פרעה בזה הסך של ארבע מאות שנה שיהיה בארצו בשביל שכר ארבע פסיעות שלווה לאברהם אע"ה ולפי זה אע"פ שהקב"ה הוציאם לפי שעה קודם על מנת שישלימו הזמן בשעבוד מלכויות הנה יש לפרעה טענה שהשלמת הזמן אח"כ צריך שתהיה אצלו ויחזרו ישראל לגלות בארצו מפני כי הוא זכה בכל הארבע מאות שנה וכבר החצי עשו אצלו. אמנם חסד עשה הקב"ה שהפיל פחד על פרעה ועמו אותה הלילה שגרשו אותם ממצרים דכתיב (שמות יב, לט) כי גורשו ממצרים ולא עוד אלא פרעה אמר להם הרי אתם ברשותכם הרי אתם בני חורין נמצא בגירוש זה מחל זכותו ואם צריכין ישראל להשלים הזמן לא ישובו עוד לארץ מצרים. ולזה יש טעם **אזלא גריש** על **מִצְרָיִם** לרמוז על חסד זה שעשה הקב"ה עם אומה הישראלית אשר **אזלא גריש ממצרים** ובזה הפסידה מצרים הזכות של שארית הזמן שהיה לה בישראל ולא ישובו אליה עוד.

וגם הניח טעם **רביע** על מבית **עַבְדִּים** לרמוז כי מעיקרא אשר גלגל השי"ת להיות ארץ מצרים זוכה להיות אצלה גלות זה של ישראל הוא חסד גדול. כי מצרים הוא אחד **מן ארבעה בנים שהיה לחם**, דכתיב (בראשית י, ו) וּבְנֵי חָם כּוֹשׁ וּמִצְרַיִם וְפוּט וְכַנְעֵן. ובניו של חם נתקללו עם אביהם, שקללם נח הצדיק וקרא עליהם שם עבדים, וכיון שהם בסוג עבדים לשם ויפת דכתיב עבד עבדים יהיה לאחיו אין להם זכות וקנין בבני שם שיהיו להם עבדים, והרי גם מצד טענה זו פקע זכותיהם דמצרים שהם אחד מן ארבעה בנים שנתקללו להיות עבדים לבני שם.

ועוד נ"ל עשה טעם **אזלא גריש**, והוא דכתיב בארבעה נהרות (בראשית ב, י) ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים, ומצרים היו פישון שהוא ראש הראשון, וארבעה גליות שהם בבל ומדי ויון ואדום, הנה בבל נכללו בפישון שהוא ראש הראשון, ומדי ויון ואדום הם בשלשה ראשים שתחת פישון, שהם גיחון וחדקל ופרת, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות פרשת ראה ע"ש, ולכן כיון שנגאלו ישראל ממצרים שהם ראש הראשון שהוא פישון, אז נתגברו גם על שלשה ראשים שהם מדי ויון ואדום, כי הם שלשה ראשים אשר תחת ראש הראשון, וכיון שבגלותינו אצל ראש הראשון גברנו ונגאלנו מידם כן נתגבר בשלשה ראשים כשנהיה גולים אצלם דלבסוף אזלא שליטתם מעלינו. ועל גלות בבל לא אצטרך לרמוז דכתבנו שבבל נכללו בראש הראשון שהוא פישון וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל וכבר גברנו שם ביצ"מ. ולכן הניח טעם של **אזלא גריש** בתיבות [מִצְרָיִם]

וכי לא היה להקדוש ברוך הוא מלאך או שליח לשגר לעשות נקמה במצרים ... אלא אמר רבי יהודה, מכאן למדנו כח גבורתו של הקדוש ברוך הוא, ומעלתו שהוא גבוה על הכל, אמר הקדוש ברוך הוא, אומה זו של מצרים מזוהמת ומטונפת, ואין ראוי לשגר מלאך ולא שרף, דבר קדוש בין רשעים ארורים מטונפים, אלא אני עושה מה שאין יכול לעשות מלאך ולא שרף ולא שליח, שאני אומר ממקום קדושת יהא כך, ומיד נעשה, מה שאין המלאך יכול לעשותו, אבל הקדוש ברוך הוא ממקום קדושתו אומר יהא כך, ומיד נעשה מה שהוא רוצה לעשות, ולפיכך לא נעשית נקמה זו ע"י מלאך ושליח בשביל קלון המצרים, ולהראות גדולתו של מקום שלא רצה שיכנסו ביניהם דבר קדוש, ועל הדרך הזה נאמר אני ולא מלאך, אני יכול לעשותו ולא מלאך.

¹² בענין טעם תחתון וטעם עליון ובטעמי פסוק זה יש דעות שונות. ראה גליונות **מטעם** 28, 83 ו-134.

¹³ **עוד יוסף חי דרושים**, רבי יוסף חיים, פרשת יתרו (ירושלים תשי"ח עמ' קסג).

מִצְוָהִים כִּי בַּאֲוִיּוֹת גְּרִישׁ נִרְמְזוּ **שְׁלֹשָׁה רִאשִׁים** הַנִּזְכָּרִים, כִּי גְרִישׁ הוּא ג' רִישׁ. וּבֵּא הֶרְמֵז כֶּךָ, כִּיּוֹן דִּאֲזֵלָא שְׁלִיטַת אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁהִיא בְּרֹאשׁ הָרִאשׁוֹן, אֲזֵלָא מִמִּילָא שְׁלִיטַת ג' רִישׁ שֶׁל מִדֵּי וִיוֹן וְאֲדוּם.

וְהִנִּיחַ טַעַם רַבִּיעַ עַל מִבֵּית עֶבְרָאִים לְרִמּוּז עַל מִצְרַיִם שֶׁהֵם עֵיקָרָם עֲבָדִים, שֶׁהֵם מִן אַרְבַּעַת בְּנֵי חָם שֶׁנִּתְקַלְלוּ לְהִיּוֹת עֲבָדִים לְבְנֵי שָׁם וּלְכָךְ גִּלְגַּל הַקֶּב"ה אֶת גְּלוּת יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם בְּנֵי שָׁם בֶּאֱרָצָם כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם תּוֹקֶף בְּשִׁלְטָתָם עַל יִשְׂרָאֵל, וְאִזּוּ יִתְקִיִּים הַכְּתוּב (מִיכָה ז', טו) כִּי־מִי צִאתָךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרְאֶנּוּ נִפְלְאוֹת, יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבָּנוּ בְּבִיאַת הַגּוֹאֵל מִשִּׁיחַ צִדְקָנוּ בִּב"א.

מִטְעֵם 240 לְשִׁבּוּעוֹת שְׁלוֹם הַמַּאֲוִי

רִמּוּזִים טַעֲמִי הַמִּקְרָא בְּפִרְשָׁה

לֹא־יִהְיֶה לָךְ (תְּבִיר) אֱלֹהִים אַחֲרָיִם עַל פְּנֵי (שְׁמוֹת כ', ג')¹⁴

רַבִּי חִיִּים ב"ר זֶקֶן חוּרִי מִגְרֵבָא מְבַאֵר¹⁵: לֹא־יִהְיֶה לָךְ וְכו'. תְּבִיר בְּלָךְ, רִמּוּז דְּבַעַל הַגּוֹאֵל כִּאִילוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה¹⁶, וְכֵן יִפְרֹשׁ קִרָּא (תְּהִלִּים מו', יא) הִרְפוּ וְדַעוּ כִּי אֲנִכִּי אֱלֹקִים, דִּהְיִינוּ הִרְפוּ עֲצַמְכֶּם שֶׁתִּהְיוּ עֲנוּיִם וְדַעוּ כִּי אֲנִכִּי אֱלֹקִים, דּוּקָא, ד'נַעֲשָׂה אָדָם לְלַמֵּד עֲנוּהָ¹⁷.

רַבִּי בְּנִימִין דּוֹד קוֹרְנֵט מְבַאֵר¹⁸: לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אַחֲרָיִם, רִמּוּז שֶׁלֹּא יִבְיָא הָאָדָם אֶת עֲצָמוֹ לְמַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת וְהִרְהוּרִים רַעִים ח"ו, שֶׁהֵם בַּחֲנִינֵת ע"ז, וְזֵהוּ: "לֹא" - "יִהְיֶה לָךְ", בַּעַת שְׁבָאָה לָךְ תֵּאוּהָ רַעָה חֲלִילָה, תִּשְׁמִים בְּמַחֲשַׁבְתְּךָ הַצִּיּוּי שֶׁל "לֹא", שֶׁהִשִּׁיתָ צוּה לֹא תַעֲשֶׂה כֵן. וְהַטַּעַם שֶׁתַּחַת לָךְ הוּא תְּבִיר, רִמּוּז לְשִׁבְרֵת הַתֵּאוּת הָרַעוּת.

לֹא־יִהְיֶה לָךְ (תְּבִיר) אֱלֹהִים אַחֲרָיִם עַל פְּנֵי (שְׁמוֹת כ', ג')

לְקַמֵּן (שְׁמוֹת כג', כד) נֹאמַר: "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהִיָּהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הִרְסָה תְּהִרְסָם וְשִׁבְרָה תִשְׁבְּרָה מִצְבֹּתֵיהֶם"¹⁹. ע"כ.

וְנִרְמַז בְּטַעֲמִים: לֹא־יִהְיֶה לָךְ (תְּבִיר) אֱלֹהִים אַחֲרָיִם הַטַּעַם תְּבִיר, שְׁבִירָה, רִמּוּז ל"וְשִׁבְרָה מִצְבֹּתֵיהֶם". וְעוֹד, אֲפֻשֶׁר שֶׁנִּרְמַז שֶׁהִשְׁפַּע לְיִשְׂרָאֵל "לָךְ", לְהַנָּתֵךְ וּלְטוֹבַתְךָ²⁰, יִגִּיעַ אַחֲרֵי שְׁבִירַת הַלִּיכָה הַשְׁפַּע לְאוֹמוֹת²¹.

¹⁴ בַּעֲנִין טַעַם תַּחְתּוֹן וְטַעַם עֲלִיוֹן וְעוֹד רָאָה גְּלִיּוֹנוֹת מִטְעֵם 28, 83, 134 וְ189.

¹⁵ דְּרַךְ חִיִּים, רַבִּי חִיִּים ב"ר זֶקֶן חוּרִי מִגְרֵבָא, יְרוּשָׁלַיִם תִּרְס"ה, דָּף ט ע"א.

¹⁶ נִרְאָה שֶׁכּוֹוֹנָנוּ שֶׁאִם אִינוּ שׁוֹבְרִים אֶת עֲצָמוֹ, אֶת "לָךְ", הִרְיָה אֱלֹהִים אַחֲרָיִם. רָאָה סוּטָה דָּף ד ע"ב: אִמַּר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר"ש בן יוֹחִי כֹל אָדָם שִׁישׁ בּוֹ גְּסוּת הָרוּחַ כִּאִילוֹ עוֹבֵד עֲבוּדַת כּוֹכָבִים כְּתִיב הִכָּא תוֹעֲבַת ה' כֹּל גְּבַה לֵב וְכִתִּיב הִתֵּם וְלֹא תִבְיָא תוֹעֲבָה אֶל בֵּיתְךָ. וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידִּיהָ אָמַר כִּאִילוֹ כִּפְרָא בַּעֲיָקָר שֶׁנֹּאמַר וְרֵם לְבַבְךָ וְשִׁכַּחַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו'. וְרָאָה סְנֵהֲדִירִין דָּף צח ע"א: אִמַּר רַבִּי חֲנִינָא אֵין בֶּן דּוֹד בָּא עַד שִׁיכְלוּ גְסֵי הָרוּחַ מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנֹּאמַר כִּי אִזּוּ אֲסִיר מִקְרַבְךָ עֲלִיזֵי גְאוּתְךָ וְכִתִּיב וְהִשְׁאֲרָתִי בְּקִרְבְּךָ עִם עֵנִי וְדִל וְחִסּוֹ בִּשְׁמִי ה', וְבִיָּאֵר מִהֲרִשָּׁא : עַד שִׁיכְלוּ גְסֵי הָרוּחַ כו'. כִּי בַּעֲלֵי הַגּוֹאֵל דּוּחִקִּין רַגְלֵי שְׁכִינָה מִמְּקוֹמָהּ וְאִמְרוּ פ"ק דְּסוּטָה כֹּל הַמִּתְגַּאֵה כֹּאֵל עוֹבֵד עֲבוּדַת כּוֹכָבִים וְזֵה שְׁמִיִּים בְּהֵאֵי קִרָּא לְזִמְן הַגּוֹאֵל עִם עֵנִי וְדִל וְחִסּוֹ בִּשְׁמִי ה' וְלֹא כִּמוֹ שֶׁהָיוּ מִתְגַּאֵהִים בְּתַחֲלָה בִּשְׁמִי עֲבוּדַת כּוֹכָבִים.

¹⁷ רִשִּׁי עַל בְּרִאשִׁית א, כו: נַעֲשָׂה אָדָם - אַע"פ שֶׁלֹּא סִייעוּהוּ בִּיצִירָתוֹ וְיִשׁ מִקּוֹם לְמִינִים לְרַדּוֹת לֹא נִמְנַע הַכְּתוּב מִלְּלַמֵּד דְּרַךְ אֶרֶץ וּמִדַּת עֲנוּהָ שֶׁהִיא הַגְּדוּל נִמְלֵךְ וְנוֹטֵל רִשּׁוֹת מִן הַקֶּטָן.

¹⁸ קְבוּץ מִזְרָה יִשְׂרָאֵל, רַבִּי בְּנִימִין דּוֹד קוֹרְנֵט, בְּרוֹקְלִין תִּש"ז, עמ' קמ.

¹⁹ רִשִּׁי: הִרְסָה תְּהִרְסָם - לְאוֹתָם אֱלֹהוֹת: מִצְבֹּתֵיהֶם - אֲבָנִים שֶׁהֵם מִצִּבִּין לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם.

²⁰ רִשִּׁי עַל בְּרִאשִׁית יב, א: לָךְ לָךְ - לְהַנָּתֵךְ וּלְטוֹבַתְךָ.

²¹ אִמְרֵי נֹעֵם עַל הַתּוֹרָה, רַבִּי מֵאִיר הוֹרּוּוֹיץ מִדְּזִיקוֹב, פִּרְשַׁת מִשְׁפָּטִים: "כִּי הִרְסָה תְּהִרְסָם וְשִׁבְרָה מִצְבֹּתֵיהֶם וְעֲבַדְתֶּם כו' וְבִרְךָ אֶת לַחֲמֵךְ [כַּגְּ-כָה]... אֶךְ בְּאִמַּת צָרִיךְ לְהִיּוֹת עֵיקָר בְּקִשְׁתֵּינוּ שִׁסְלֵק הַקֶּב"ה הַהִשְׁפַּעָה מֵאוֹמוֹת הָעוֹלָם עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, וְאִזּוּ מִמִּילָא תַּחֲזוֹר הַהִשְׁפַּעָה לְיִשְׂרָאֵל, כִּי כִשְׁזָה נּוֹפֵל זֶה קֵם [עֵיין מְגִלָּה ו. וְרִשִּׁי בְּרִאשִׁית כה כג]. וְלִזְאֵת עֵיקָר בְּכִיּוֹתֵנוּ עַל מִי יָחִיהָ, וְהַכּוֹנֵה, מִדּוּעַ הָעַמִּים עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ וּמוֹרְדִים בְּהִשִּׁיתָ לְהַכְעִיס הֵם שְׁלוּוִים וְשִׁקְטִים וְלֹא יִחְסַר לָהֶם מֵאוֹמָה, וְעַם קוֹדֵשׁ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד הֵם מִפּוֹזְרִים וּמִדּוֹכָאִים בְּכוֹבֵד הַפְּרִנְסָה, הֵלֵךְ עַכ"פ נֶגֶד הָעַמִּים, טוֹבִים

הם כללות ישראל אף הפחות שבהם. וזהו 'ושבר תשבר מצבותיהם, ועבדתם' כו', כי עבודה זו תפלה כידוע [תענית ב.], היינו, שעיקר התפלה יהיה לשבר מצבותיהם של אומות העולם, היינו השפע שלהם שנקרא בשם מעמד ומצב, וכמ"ש [דברים יא, ו] היקום אשר ברגליהם, ודרשו ז"ל [פסחים קיט.]. זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו. ואז ממילא 'וברך את לחמך' כו', כי כשזה נופל זה קם, ותחזור ההשפעה לישראל."